

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ ГРАЂЕ О ИСТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ У XVIII И XIX ВИЈЕКУ

Још од почетка XIII—XIV вијека потиче у Русији интересовање за историју народа данашње Југославије, да се боље упозна њихова прошлост¹. То се посебно односи на XIX вијек, када се зачела и славистика у Русији, оснивањем одговарајућих катедара у Петрограду, Москви, Казању, Харкову.² Тадашњи руски слависти и историчари предузимају путовања по балканским земљама, гдје се нарочито интересују за Црну Гору. Написано је много радова који говоре о прошлости и култури наших народа. Тако Е. П. Коваљевски даје историјски приказ Црне Горе, њену борбу за независност, у дјелу „Четири мјесеца у Црној Гори“ (Петербург 1841. године), док је Н. А. Попов у књизи „Путовање по Црној Гори“³ објавио изузетно важан извор „Први црногорски законик из 1798. године“.

Професор славистике Казањског универзитета А. А. Иванович је објавио шеснаест радова из историје југословенских народа, највећи дио којих се односи на Црну Гору — на историјска збивања у њој, културу и језик Црногораца.⁴

У већини радова из предсовјетског периода присутан је уски историјско дипломатски или филолошки приступ, одсуство класне анализе, игнорисање социјално-економских фактора и улоге народних маса. Аутори су не тако ријетко третирали

¹ Реферат са сједнице Совјетско-југословенске комисије историчара, Москва 1974.

² Б. В. Томашевскиј, *Пушкин и Јужни славјане*, „Научиј Вјулетен ЕГУ“, бр. 11—12, 1969. годне.

³ Н. А. Попов, *Путешествие в Черногорию*, Ст. Петербург 1847. г.

⁴ „Учјонние записки Казањског универзитета“, књ. 3, 1894; књ. 7—8, 1895; књ. 11, 1895; књ. 12, 1895; књ. 3, 1897; књ. 2—3, 1896; 5—6, 7—8, 1897; „Дејатељ“, бр. I, 1896; бр. II, 1897; I, 1899; бр. II, 1901; бр. V 1903; „Рускиј филолошки Вестник“ 1896. Казањ; „Словјанское обозрение“ год. II, С. Петербург 1894. год.

узајамне односе Русије и словенских земаља као резултат политике влада разних монархија или дјелатности појединих представника словенских народа, занемарујући објективне услове развоја тих земаља.⁵

Ипак, магистрални правац у радовима А. А. Ивановича је усмјерен на проблематику истраживања и изучавања културних и историјских веза Русије и југословенских народа. У том циљу, обилазећи између осталих наших земаља и Црну Гору, А. А. Иванович је обогатио своју приватну архиву бројним документима, које је са собом одnio из Црне Горе. Значајно мјесто заузимају ту документа са потписима Петра I Петровића, којих је укупно седам. Сви ови документи су оригинали писама, посланица и повеља из XVIII и XIX вијека, који се и данас налазе у заоставштини А. А. Ивановича у Казању. Укупно их је седамнаест. Ево тих докумената:

1. Писмо Афанасија Архиепископа пећког кнезу црногорском од 27. 7. 1747. године. Писмо има два листа величине 21 x 27 cm. Оригинал писан скорописом. Докуменат доста оштећен и тешко читљив;

2. Писмо Стјепана Петровића кнезу црногорском, са датумом од 21. 8. 1756. године, писано скорописом;

3. Писмо црногорског митрополита Василија Петровића губернатору Станици Радоњићу, писано читким полууставним писмом, од 10. 1. 1752. године;

4. Одломак из рукописа митрополита црногорског Василија о његовом путовању у Кијев. Докуменат је писан полууставним писмом, ћирилицом, без ознака за годину и мјесто писања и без потписа. Очито — дио већег рукописа;

5. Духовно завјештање Неранчи Перовој од 8. 4. 1758. године, које је писао Петар Влатковић, пдје се као свједок помиње митрополит црногорски Сава Петровић. Докуменат је писан полууставним писмом, а само потпис аутора скорописом;

6. Писмо митрополита Саве дубровачком провидуру од 25. јула 1775. године, које је писано брзописом а само владалачки потпис полууставом;

7. Грамата митрополита Саве губернатору од 21. 9. 1777. године. Повеља је писана скорописом. Оригинал се налази у Казањском архиву. На крају повеље је потпис митрополита и мали печат. Овај печат је округлог облика на којем пише — Сава Ивановъ митрополит цетински. У средини су прб и двоглави орао, доље лав који иде улијево. Око прба су змије, које

⁵ „Историјски часопис“, 1—2, БГ 1975, Владимир Пејовић — превод Реферата АЛ Нарочитског и И. А. Писарева „Досадашњи резултати и перспективе изучавања историје Југославије и СССР“, страна 132.

су усмјерене према горе; изнад змија су анђели, који држе митру, а између анђела и митре са лијеве стране је крст, а десно архијерејско жезло;

8. Посланица Владике Петра I Скупштини у селу Кчево, од 5. новембра 1796. године (НОЋ Ћ # ђѡѡѡ) са потписом: „Владика Петар на службу“, што се налази и у интитулацији. На посланици се налази велики печат, који има сљедећи изглед: у средини је двоглави орло, под њим лав који је усмјерен улијево, десно од митре иза грба је архијерејско жезло, а десно од њега крст;

9. Посланица Владике Петра I народном сабору представника црногорских племена, од 29. IX 1818. године. Посланицу је писао митрополит цетињски, а потпис на крају посланице гласи: „Ваш доброжелатељ владика Петрѡ“. За разлику од других докумената, велики печат код овог се налази поред наслова који гласи: „Благородна господо кметови“. То је велики печат, описан код претходне посланице. На крају посланице је датум: септембра. К Д. # ђѡѡѡ и мјесто писања: на Цетиње;

10. Извјештај губернатору о политичким односима тога времена на истоку, од 21. 4. 1821. године. Извјештај је потписао „Ваш доброжелатељ и послушни слуга владка Петрѡ“. На лијевој страни потписа је ознака за мјесто и датум писања: Цетиње, априла 21. 1821. Печата нема, нити постоје знаци да је некад постојао;

11. Посланица владике Петра I губернатору и главарима црногорскијем о значају брака, као — Божја установленія, од 18. јуна 1821. године, са интитулацијом: „От нас владке Петра“. Лијево од наслова, на почетку је Велики печат. У потпису је: „Ваш доброжелатељ и слуга владка Петрѡ“. Лијево од потписа је назначено мјесто и датум писања: „На Цетинѡ, ијуна И. # ђѡѡѡ“;

12. Посланица губернатору „ОТ НАСЪ ВЛАДКЕ ПЕТРА“, у којој се владика жали на свој тежак положај „в среде цетинскога племени...“, од 21. децембра 1823. године. Велики печат је, као и код претходних докумената, смјештен лијево од интитулације. На крају посланице је потпис: „ВАШ ДОБРОЖЕЛАТЕЉЪ И СЛУГА ВЛАДИКА ПЕТРЪ“, и мјесто са датумом издавања — на Цетиње децембра 21. 1823. године;

13. Одлука Скупштине племенских старјешина поводом крвавих догађаја од 11. децембра 1796. године, коју је писао извјесни поп Петар а потписао владика Петар I. У одлуци се говори о засједању суда и суђењу изгредницима. Одлука има формулар црквене повеље: на почетку је симболичка и вербална иновација ВО ИМЯ ИСУСА КРСТА, и апрекација АМИНЪ, послије које слиједи диспозиција. На крају је означено мјесто писања и датум — На # ђѡѡѡ децембра ѡ I, у манастиру на

Цетинњ. На крају је и Мали печат, а послије њега потпис „ВЛАДИКА ПЕТРЪ“, уз који је додата короборација: „подписахъ и печатъ потврдихъ“, те духовна санкција, пријетња онима који би прекршили ову одлуку: „Ј владика Петръ Петровичъ подыписахъ и печатъ потврдихъ и кои би чоекъ ови судб поколеба и смутио таквога да господъ Богъ смути и порази немилостиво. Аминъ“, што је неубичајено за ондашње врло прецизне формуларе;

14. Писмо Синђелије игуману „НИКАДОРУ САВИНСКОЈ ОБИТЕЉИ“, поводом његовог постављења за архимандрита, у којем се говори да ова породица има право првенства у епархији. Писмо је потписао ПЕТР ПЕТРОВИЧ, и поставио Велики печат. Интитулација је врло интересантна: „Петръ Божию милостию православнаго восточнаго истраведонія смерени митрополитъ Черногорскій, Скендерски и Приморски“, гдје се упо-требљава девоција „Божию милостию“, која је у црногорску канцеларију преузета са запада. Њу је увео у формулар још Карло Велики нешто послије 800. године, а срећемо је у рашким и зетским повељама. На овом писму нема датума кад је писано. Оригинал документа се налази у фонду А. А. Ивановича, а писан је полууставним писмом ћирилице;

15. Писмо Данила, књаза црногорског, — КЪ СТЕФАНУ БЪЛАДИНОВИЧУ, црногорском агенту у Котору, у којем књаз говори о својој болести и да неће „никуд одити и нема ништа ново јавити“. Потписан је — Ваш искреный пріятељ и слуга Данииль Петровичъ —. С лијеве стране је датум. Нема на њему печата, а писано је брзописом;

16. Говор владике Стефана поводом склапања брака књаза „Даниила с Даринкој Квеквичъ“, у којем се износе заслуге књаза и ток свечаности. Докуменат је без убичајене форме, без датума, печата и потписа, мада се итиче утисак да недостаје други лист на којем би вјероватно били ови подаци, али се из интитулације види да је аутор владика Стефан;

17. Писмо „Пресидента СЕНАТА Црногорскогъ Мирка Петровича“ далматинско-истарском епископу Стефану. Писано је „НА ЦЕТИЊУ“ 1. априла 1857. године. Духовног је садржаја, а писано поводом црквених свечаности. Потписан је — ВАШ ПОКОРНИЈ СЛУГА ПРЕСИДЕНТЪ СЕНАТА ЦРНОГОРСКОГ МИРКО ПЕТРОВИЧУ — а писао га је сам аутор, што се да закључити из потписа који је исти као и само писмо.

Ове документе карактерише канцеларијски и пословни брзопис, једноставност некалиграфских уставних облика са великим бројем русизама, што уз палеографску, језичку и правописну анализу доводи до закључка да су то све оригинали настали у вријеме означено у самим документима.

Штета је што се ови документи не налазе у неком нашем архиву, гдје им и јесте мјесто, јер би били детаљно проучени и гдје би својим богатим садржајем допринијели расвјетљавању чињеница из црногорске историје, а наши архиви би били богатији за још малтене двадесетак докумената.

С обзиром на веома мали број докумената за средњовјековну историју Црне Горе, изложени подаци указују на чињеницу да је на Цетињу постојала владалачка канцеларија и да се на основу формулара може рећи да се преплићу утицаји Рашке и Дубровачке канцеларије.

Сви ови документи у фонду А. А. Ивановича представљају драгоцену збирку изворне грађе, незаобилазну за свакога ко се бави историјском науком и ради на расвјетљавању прошлости Црне Горе, језика и културе њених житеља, политичких и друштвених прилика у њој. На велику вриједност ових докумената указује и њихово тачно датирање са означавањем мјеста настанка и аутора.

Мр Божидар Шекуларац